

ПОРЦЕЛАНОВА ЛУНА

**Роман за Франция, Голямата война
и забранената любов**

THE PORCELAIN MOON

Copyright © 2023 by Janie Chang

All rights reserved

© Снежана Ташева, *превод от английски*

© Фиделия Косева, *дизайнер на корицата*

© Сиела Норма АД

София • 2024

ISBN: 978-954-28-4739-7

ДЖЕНИ ЧАНГ

Дорцеланова
луна

Превод от английски:
Снежана Ташева

 ciela

СЪДЪРЖАНИЕ

Глава 1. Събота, втори ноември 1918 година.....	11
Полин.....	11
Камий.....	19
Глава 2. Ноайел сюр Мер, 1906 година	27
Глава 3. Шанхай, 1907 година	56
Глава 4. Неделя, трети ноември 1918 година	80
Полин.....	80
Камий.....	97
Глава 5. Понеделник, четвърти ноември 1918 година.....	109
Полин.....	109
Камий.....	128
Глава 6. Париж, 1917 година	140
Глава 7. Писма от Тео.....	155
Първи юли 1917 година	155
Осемнайсети септември 1917 година	156
Трийсети ноември 1917 година	158
Глава 8. Ноайел, 1917 година.....	160
Глава 9. Писма от Тео.....	177
Двайсет и трети януари 1918 година	177
Двайсети февруари 1918 година	179
Глава 10. Ноайел, април 1918 година	181
Глава 11. Вторник, пети ноември 1918 година	201
Полин.....	201
Камий.....	215
Глава 12. Писма от Тео.....	222
Двайсети юни 1918 година.....	222
Трийсети август 1918 година.....	227
Глава 13. Ноайел, август 1918 година.....	228
Глава 14. Сряда, шести ноември 1918 година.....	234

Полин.....	234
Камий.....	246
Полин.....	251
Глава 15. Четвъртък, седми ноември 1918 година.....	255
Полин.....	255
Глава 16. Четвъртък, седми ноември 1918 година.....	281
Камий.....	281
Глава 17. Петък, осми ноември 1918 година.....	286
Полин.....	286
Камий.....	294
Глава 18. Събота, девети ноември 1918 година	301
Глава 19. Неделя, десети ноември 1918 година.....	314
Глава 20. Понеделник, единайсети ноември 1918 година.....	332
Глава 21. Вторник, дванайсети ноември 1918 година.....	343
Сряда, тринайсети ноември 1918 година.....	346
Четвъртък, четиринайсети ноември 1918 година.....	349
Глава 22. Четвъртък, двайсет и първи ноември 1918 година.....	353
Глава 23. Трийсети април 1937 година.....	360
Бележка от автора	367
Литература	379
Благодарности	381
За автора	383

*На Т. К. и К. Х., които винаги
са се грижили за сестричката си*

Европейците разбират логиката на материята и чрез логиката на човешкия дух са способни да превърнат непрогледния мрак на бойното поле в ясно утринно небе. Но ако се опитат да достигнат логиката на Небето чрез логиката на материята, това ще бъде истинска цивилизация.

Сун Ган, студент работник,
след като вижда как сигналните ракети
осветяват нощното небе над Ничия земя

ГЛАВА 1

Събота, втори ноември 1918 година

ПОЛИН

НО АЗ НЕ ИСКАМ да се омъжвам, помисли си тя. Писмото падна от ръката ѝ и се плъзна към пода на кабинета, а стегнатата точност на чичовите ѝ китайски йероглифи, изписани с четчица, беше в пълен контраст с хаоса, изпълнил вътрешностите ѝ. Полин не се наведе да вземе листа хартия, а само се втренчи в него, като че ли бе някакво зло същество, змия или отровен паяк, лежащо на дървения паркет.

Сега първата съпруга на чичо ѝ контролираше съдбата ѝ.

Първата съпруга, която никога не я бе искала в домакинството им. Първата съпруга, чието изражение видимо се кисваше само щом погледнеше към Полин.

Чичо ѝ понякога мърмореше, че щял да пише на Първата съпруга в Шанхай, за да уреди брак на Полин, но разсеяността му пречеше да изпълни замисъла си. Поне досега. Защото сега се бе върнал в Китай за погребението на дядо Дън. Защото сега беше там и си бе спомнил, че трябва да помоли Първата съпруга да наеме сватовница за Полин, незаконната дъщеря на мъртвия му брат.

Погледът на Полин попадна върху високата ваза в ъгъла, чиято глазирана повърхност бе изрисувана с картина от народна приказка, която тя познаваше добре: Дамата Ч'ан О избягва от жестокия си съпруг, а одеждата ѝ

се вее на вятъра, докато тя се изкачва в нощното небе към пълната луна. Дясната ѝ ръка е вдигната и сочи целта ѝ. Порцеланова жена се протяга към порцеланова луна.

Полин усети как въздухът в дробовете ѝ се сгъстява и я задушаваше. Отвори прозореца на кабинета, като пренебрегна мразовития ноемврийски вятър, който удряше гърлото ѝ и събаряше хартии от бюрото. Тя се наведе толкова напред, колкото ѝ позволяваха пръчките от ковано желязо, и остави познатите звуци от живота на улица „Рю дьо Лизбон“ да се просмучат в съзнанието ѝ. Нетърпеливи камиони за доставки надуваха клаксони, две жени се смееха, докато се разхождаха заедно, а децата им изоставаха зад тях и чуруликаха като врабчета. Уличните лампи, дали прякора на Париж – Града на светлината, блестяха ярко, докато слънцето потъваше зад хоризонта. Когато Полин най-накрая си пое дълбок дъх, усети аромата на печиво – бистрото на ъгъла приготвяше вечерното си меню.

Тя се върна на стола, прокара пръст по полираната повърхност на палисандровото бюро и пренареди четчиците за писане на чичо си върху лакираната поставка. Изчака сърцебиенето да отmine. После събра листовите, които вятърът бе съборил на пода, и ги затисна с мраморно преспание.

Трябваше да има начин да избегне съдбата, описана в писмото.

Зестрата ѝ беше мизерна, перспективите ѝ също. Знаеше какъв мъж да очаква. Можеше да свърши като втора жена на някой магазинер, работеща до смърт и оставена на милостта на злобната първа жена. А можеше Първата съпруга да ѝ намери възрастен вдовец, който си търси безплатна детегледачка.

Но най-лошото от всичко, каквото и бъдеще да ѝ бе приготвила Първата съпруга, беше, че то щеше да изпрати Полин обратно в Китай, далеч от всичко, което обича-

ше. Тя не искаше да напуска Париж. Нито този апартамент с високи френски прозорци и високи тавани, нито пък съседите от „Рю дьо Лизбон“ . Нито „Ла Пагод“, магазина, който чичо ѝ притежаваше, и красивите му антики.

Тя забърза надолу към приземния етаж и напред по коридора, водещ към задната част на „Ла Пагод“. Сега магазинът бе затворен през повечето дни; малко хора купуваха антики по време на война. Когато влезе вътре, тя се огледа, като че ли за да се увери, че всичко е такова, каквото го бе оставила сутринта.

Нямаше и един предмет в този магазин, който Полин да не бе чистила и полирала, нито витрина, която да не бе подреждала, аранжирайки антиките по примамлив начин. Спря се до масата от брястово дърво, на която беше сложила статуетки от слонова кост между ярки порцеланови вази. На друга маса плътно изрисувани съдове от емайл клоазон контрастираха със строгите купи от селадон. След всички тези години, прекарани в „Ла Пагод“, можеше да отличи древен нефритен диск от династията Хан от имитация, издялана само преди триста години. Знаеше колко е струвала всяка антика на чичо ѝ и каква цена да ѝ сложи.

Само Тео да беше тук. Тео, братовчед ѝ, който ѝ беше като брат. Китайското му име, Дън Таолин, караше езиците на чужденците да се завързват на възел, така че скоро парижките им съседи започнаха вместо това да го наричат Тео. Също както тя стана Полин Дън вместо Дън Баолин. Също както чичо ѝ си измисли френско име, когато поръчваше визитките на „Ла Пагод“: Луи Дън, собственик.

На двайсет и три Полин беше икономка и готвачка, счетоводителка и продавачка. Малкото им домакинство беше уютно: Полин и Тео, чичо ѝ и метресата му. Ако Луи беше готов да разруши хармоничния им живот, това значеше, че са намесени и други фактори, подводни течения на семейната политика, в които тя не бе посветена.

Тя извади квадратно парче велур от долното чекмедже на изложено шкафче и въздъхна, когато улови отражението си в стъклената му вратичка. Ако не беше толкова ниска и не изглеждаше така млада, чичо ѝ може би щеше да се държи с нея като с възрастен човек. Но трябваше да признае, че тя също имаше известна вина, задето бе небрежна към външния си вид. Носеше косата си на плитки, откакто беше малка, а блузите с високи кръгли яки я караха да прилича на ученичка. Но не можеше да направи нищо по отношение на чертите си: малкия си нос и пълната горна устна, която придаваше по детински нацупен вид на устата ѝ въпреки решителните линии на челюстта ѝ и тъмните извивки на веждите ѝ. Тя взе нефритено конче от рафта и започна да го полира. През това време възможностите и последствията цъкаха в ума ѝ като топчета на сметало.

Чичо Луи разчиташе на уменията на Полин, удобство, което му спестяваше допълнителни разходи, ако трябваше да наеме външен човек. Щом смяташе да я изпрати обратно в Шанхай и да я омъжи, тогава кой щеше да върши работата ѝ тук?

Топчетата застанаха на местата си. Булката на Тео.

Не можеше да има друго обяснение. Луи – или по-скоро семейството – бе определил датата на сватбата на Тео. И този път Тео нямаше да се измъкне.

ПЪРВАТА СЪПРУГА БЕШЕ УГОВОРИЛА БРАКА НА ТЕО преди много години, когато все още бяха в Шанхай. Тогава нямаше нужда да бързат да определят датата на сватбата, защото Тео и бъдещата му булка още нямаха петнайсет години. Семейството на момичето им изпращаше снимка всяка година и Луи я поставяше в сребърна рамка, като заменяше предишната. Всеки път, когато неговият баща му я подаваше, Тео послушно изучаваше изображението

в цвят сепия, което го гледаше от снимката – бъдещата му булка и строгите ѝ черти, сериозните очи, подаващи се изпод дългия бретон. Позата ѝ беше различна, понякога седеше, понякога стоеше права. Една година бе седнала с кръстосани глезени, краката ѝ в изящно бродирани чехли се виждаха добре, едва ли не прострени напред, за да покаже, че краката ѝ не са били бинтовани.

– Казах на майка ти да избере девойка от прогресивно семейство – обясни Луи, докато вземаше рамката от Тео. – Изтъкнах, че момичето трябва да може да носи обувки и ботуши в европейски стил и да ходи по европейските улици. Все пак ще живее в Париж.

След като Тео завършеше *лицея*, Луи щеше да го заведе обратно в Шанхай за сватбата.

Но когато Тео навърши осемнайсет и датата на сватбата му наближи, той се записа в Сорбоната. Отказа да се ожени, докато не завърши университета. Луи телеграфира на дядо Дън за отсрочка и дядото се съгласи.

През последния семестър в университета Тео отново отказа да се жени, този път заради войната, която продължаваше вече трета година. Съюзниците трябваше да освободят повече мъже, които да се бият, и за да го направят, внасяха хиляди китайски работници в Англия и Франция. Тео беше чул, че нямат достатъчно преводачи.

– Китай е неутрална страна – каза баща му, – няма нужда да се излагаш на опасност.

– Ще бъда преводач, татко, това не е опасно.

– Първият ти дълг е към семейството ти – продължи Луи, – трябва да ми помагаш да въртя магазина. Да живееш на безопасно място. В Париж е безопасно, германците не са ни бомбардирали повече от година.

– Съмнявам се да са се отказали – гласът на Тео издаваше разочарованието му, – а през това време половината ми съученици постъпиха в армията. Трябва да направя нещо.

Веднага щом завърши, той се записа в Китайския работнически корпус на Британската армия.

– Френският договор е петгодишен, татко – обясни Тео, – а британският е едва тригодишен. Избрах по-краткия вариант.

В деня, когато Тео тръгна към гарата, Луи не отиде с него. Не бяха си говорили от дни, откакто Луи изпрати телеграма в Шанхай с извинение за новото отлагане на сватбата.

На Полин ѝ беше позволено да изпрати Тео, но само до края на „Рю дьо Лизбон“ . Беше доста ядосана на братовчед си и раздялата им протече неестествено и по-скоро официално.

– Няма нужда да ми се караш още в писмата – каза той, а усмивката набръчка кожата около очите му. – Знам, че си ми ядосана, но не се страхувай. Само видът на писмата ти ще ме накара да тъгувам за Париж.

– Ядосана съм и на двама ви с Анри – отвърна тя. – Обвинявам го, задето те окуражи да се присъединиш към корпуса.

– Недей да виниш Анри – каза Тео и се ухили. – Моля те да ми позволиш да вземам лоши решения напълно самостоятелно.

Усмивката му я предизвикваше да продължи да се гневи, така че, разбира се, тя не можа и се разсмя. Те рядко показваха привързаност с прегръдки и целувки както французите, но сега тя сложи ръка върху страната му, а той обви ръце около нея в кратка прегръдка. После взе куфара си и пресече улицата, а всяка забързана стъпка бе доказателство за нетърпението му да стигне до „Гар дю Нор“ и да се качи на влака за Ноайел сюр Мер. Той се обърна за кратко, за да погледне през рамо, и каза нещо, което тя не можа да чуе заради тракането на преминаваща каруца, после показа непринудената си уверена усмивка

и продължи да върви. Тео, висок и изправен под ранната слънчева светлина, в костюм от син шевиот, толкова красив с накривения ръб на сламената си шапка.

НЯМАШЕ ГО ОТ осемнайсет месеца. Но сега дядо Дън беше мъртъв и по-големият брат на чичо Луи ставаше патриарх на семейството. За разлика от дядото, той нямаше да угажда на прищевките на Тео.

Полин въздъхна и потърка за последно нефритеното конче с велура, взе нефритено зайче и започна да полира закръглените му хълбоци. Не се и съмняваше, че веднага щом изтече договорът на Тео, баща му щеше да го качи обратно на парахода за Шанхай. След това Тео щеше да доведе съпругата си в Париж, за да помага в магазина.

Колкото до Полин, ако всичко протечеше по плана, описан в писмото на чичо ѝ, до пролетта тя вече щеше да се намира в Шанхай, окована за пълен непознат. Бъдещият ѝ съпруг не беше единственият ѝ проблем. Ако новите ѝ роднини се окажеха трудни хора, всеки ден щеше да се превърне в мъчение, особено ако не успееше да роди синове. Беше станала свидетелка на такива събития още докато беше в Шанхай.

– Никога не бих могла отново да живея в Шанхай – каза веднъж Полин на Дениз. – На жените от нашето семейство не им е позволено да говорят с мъже, които не са им роднини, и им се разрешава да излизат извън стените на дома само за да се молят в храма или да посещават роднини.

– Сигурна съм, че не всички семейства са като вашето – отвърна френската метреса на чичо ѝ с вдигната вежда.

Дениз беше права. Семейство Дън беше изключително старомодно, което значеше, че когато става дума за бракове, предпочитаха подобни на тях сватове. Полин бе сигурна, че Първата съпруга щеше да надмине себе си, като ѝ намери изключително старомоден съпруг.

Не можеше да се върне обратно в Китай. Просто не можеше. Не и когато бе свободна да се разхожда навсякъде из Париж, да обикаля пазарите и музеите. Свободна да пие кафе и да си бъбри с Тео и съучениците му. В сравнение с Париж ограниченият живот във вътрешния двор беше като да я погребат жива.

Как можеше чичо ѝ да не го разбира? Как можеше да не го е грижа?

Не беше необходимо да го е грижа, напомни си тя. Неин дълг бе да се подчинява, защото му дължеше живота си. След като родителите ѝ починаха, Луи прибра Полин в домакинството си, когато можеше да я захвърли в сиропиталище. Не можеше да се противи на желанието на чичо си. Но може би щеше да намери начин да го накара да промени решението си, да ѝ позволи да остане в Париж и да продължи да работи в магазина.

Тя заключи животните обратно във витрината, после се затътри нагоре по задното стълбище, подмина апартамента им и изкачи следващите стъпала, водещи към апартамента на Дениз.

Луи щеше да се прибере скоро, корабът му акостираше в Марсилия след едномесечно пътуване от Шанхай. После имаше още един ден на влака за Париж. В писмото си пишеше, че Първата съпруга и сватовницата се надяват да получат новини за подходящ жених скоро след като се върне в Париж, и че ще изпратят телеграма, потвърждаваща, че преговорите са приключили и че е подписан брачен договор за Полин.

Тя спря и се отпусна тежко на стълбите.

Семейство Дън се гордееше с това, че винаги изпълнява задълженията си. Репутацията им на търговци зависеше от това. Анулирането на какъвто и да е договор бе невъобразимо. След като брачният договор бъде подписан, нямаше връщане назад. Чичо ѝ щеше да се посрами

пред семейството, да не говорим за бъдещите ѝ роднини, ако тя откажеше да се подчини. Ключките щяха да стигнат до приятелите на семейството и бизнес партньорите му. Не можеше да му го причини. Чичо ѝ можеше да спре сватосването, но само преди финализирането на уговорката. Само да можеше да го убеди да промени решението си. Но Луи нямаше да чуе молбите ѝ, знаеше го. Тя беше просто едно момиче и при това незаконородено.

Обаче Тео беше друга работа.

Луи му угаждаше така, както го бе правил дядо Дън, държеше се с него почти като с равен – той беше синът, който щеше да наследи „Ла Пагод“. Само Тео да беше тук. Само да знаеше къде да му изпрати писмо. Обикновено ѝ пишеше всеки месец. В последното си писмо споменаваше, че неговата част ще се мести на нова локация, и ѝ казваше да не му отговаря, докато не ѝ пише отново, което щяло да се случи веднага щом стигнат новия лагер. Но оттогава бе минал повече от месец. Тео би поговорил с баща си от нейно име, знаеше го.

Само трябваше да отиде на Западния фронт и да го намери.

КАМИЙ

КАМИЙ НАДНИКНА ПРЕЗ завесите на спалнята, напрежението в раменете не я напусна дори след като съпругът ѝ излезе. Скърцането на ръждясалите панти се разнесе в спокойния сутрешен въздух, когато Жан-Пол отвори градинската порта. Походката му беше леко крива, резултат от рахит и недохранване от бедното му детство. Той се насочи на юг, където пътят се разклоняваше към град Ноайел сюр Мер. Облак закриваше хоризонта и спираше ранната слънчева светлина и за миг Камий различи си-

луета на Жан-Пол, а брезентовата раница го превръщаше в гърбаво чудовище.

Лекото раняване в началото на войната и професията му на железопътен работник, жизненоважна за армията, му бяха осигурили избягването на по-нататъшна военна служба. По-рано Жан-Пол се връщаше вкъщи между смените, но когато се натрупаха загуби от войната и повече мъже се записаха в армията, железниците започнаха да слагат оставащите си екипи на все по-дълги и по-дълги смени, понякога за по седемдесет и два часа без прекъсване. Но дори тези отсъствия не бяха достатъчно дълги за Камий.

Мигове по-късно магарешка каручка изкачи възвишението, беше съседът Фурние с товар зимно зеле. Старият Фурние бе лесен за разпознаване, широката му фигура бе облечена в индиговосин работен комбинезон и той караше червена каручка – ярки цветни петна на фона на убитото жълто и кафяво на ожънатите ниви. Приличаше на картина на Сезан.

Каручката спря и Жан-Пол се качи до фермера. Беше пазарен ден в Сен Валери сюр Сом, от другата страна на канала отгътък Ноайел, което без съмнение бе крайната цел на Фурние. Жан-Пол щеше да слезе на гарата в Ноайел за поредната дълга смяна в „Нор“, северната железопътна линия. Камий не знаеше какво друго би могъл да прави съпругът ѝ, и не искаше да знае. Имаше значение само това, че заминаваше.

Тя полегна на спалнята и за миг се отдаде на умората си, докато вътрешностите ѝ не се успокоиха и гаденето не отмина, а тялото ѝ не осъзна, че вече е безопасно да отпусне мускулите си и да забави дишането си. Обърна се към прозореца, защото не искаше да усеща аромата на маслото за коса на Жан-Пол върху възглавницата и киселата миризма на потта му върху чаршафите. Щеше да ги

смени, щом се върнеше вкъщи след работа. Ако съпругът ѝ отсъстваше през нощта, тя можеше да спи сама в лукс, крайниците ѝ да се плъзгат под чисти чаршафи, ароматизирани с лавандула, а тялото ѝ да копнее за... не. Нямаше да мисли за него. Или за онова, което трябваше да направи сама.

Вече пред огледалото, тя сложи още пудра над лявата си скула. Синината близо до линията на косата беше избледняла от снощи насам и докато стоеше на закрито, далеч от ярката слънчева светлина, нямаше да се забелязва. Тя върза забрадка около главата си и издърпа един кичур, за да прикрие жълтото петно.

В кухнята свари малко вода и пушна няколко листа мента в чаша. Кафето им, внимателно измервано всяка сутрин, беше запазено за Жан-Пол. Нямаше нищо против да пропусне кафето, но от всички ограничени храни най-много ѝ липсваше захарта. След като изяде филия от снощната франзела с малко сирене, стана време за тръгване. Сгъна чиста басмена престилка и я сложи в чантата, за да не я изцапа, докато стигне до града.

ДОКАТО КАМИЙ КАРАШЕ КОЛЕЛОТО СИ КЪМ пощата, слънцето най-накрая се освободи от облаците и хвърли кехлибарено сияние към хоризонта отвъд гората Креси. За миг тя си помисли, че е чула оръдия, после си напомни, че боевете в тяхната област бяха приключили. Боботенето вероятно идваше от ехото от камионите, каращи войници към фронта. След няколко години война ушите ѝ се бяха настроили за истински или въображаеми артилерийски звуци. За щастие, след като боевете край Камбре приключиха през октомври, фронтната линия се движеше неотклонно на изток, далеч от долината на река Сома.

Войната се бе обърнала срещу Германия и съюзниците ѝ, или поне така твърдяха вестниците. Носеха се слухо-

ве за мирни преговори и новини за граждански вълнения в Германия, където кайзерът бил принуден да абдикира от собственото си правителство. Говореше се за примирие, но дотогава боевете продължаваха. Обаче краят вече се виждаше, така твърдяха всички. И тогава армията щеше да бъде демобилизирана, а мъжете да се върнат от фронта.

А Камий щеше да се откаже от работата си в пощата.

Просветляващото небе обещавахе ясен ден, рядко явление по това време на годината. Вървенето до Ноайел не отнемаше твърде много време, по-малко от час, но след работа искаше да се отбие до шатото, в случай че има нещо за шиене, така че взе колелото и закачи за него малкото саморъчно направено ремарке. Подкара бавно през познатата обработваема земя, храсталаците край пътя бяха кафяви и подгизнали, лишени от буйната си лятна зеленина. Подмина шатото и едва го погледна. Навяваше ѝ твърде много спомени, не всичките приятни.

Още десет минути и стигна оградата на лагера на Китайския работнически корпус. В двора вече беше натоварено, дим и пара излизаха от кухните, а мъжете се редяха на опашка пред столовата. Лагерът бе построен преди повече от година, но Камий все още не можеше да свикне с грозната му ограда от бодлива тел. Напомняше повече на затвор, отколкото на лагер.

Вече в пощата, тя завърза престилката си и започна работния полуден. Най-напред сортира пощата, пристигнала предния следобед. Сърцето ѝ се сви за кратко, когато забеляза пликите с цветовете на френската армия. През дните и седмиците след Росиньол, след Вердюн, след Сомат изглеждаше, като че ли трагедията преминаваше през ръцете ѝ с всяко писмо. Разбити семейства, осакатени и завинаги променени животи. Слава богу, днес имаше само два такива плика, но все още бяха твърде много.

Тя спря, за да разгледа картичката, адресирана до Мари-Франс Фурние, най-малката дъщеря на стария Фурние, от братовчедка ѝ Терез. Терез, по-смела от повечето момичета, бе напуснала Ноайел, за да отиде да работи в парижка фабрика. Камий знаеше, че Мари-Франс би искала да последва братовчедка си, да работи във фабрика и да изкарва собствени пари, но и двамата ѝ братя бяха в армията и сега само двете с майка ѝ можеха да помагат в полската работа.

Камий зачете небрежния почерк.

„Скъпа братовчедке, прекарвам цял ден в пълнене на артилерийски снаряди, а вечерите в разходки покрай витрини, пълни с елегантни неща. Колко бихме се забавлявали, само да можеше да дойдеш в Париж. Твоята обична Терез, на която много ѝ липсваш.“

Само да можеше да дойдеш в Париж. Тези надраскани думи изглеждаха предназначени за Камий. Тя копнееше отново да види Париж. Ако си беше намерила работа в тамошна фабрика, можеше да прекарва почивните си дни в посещения на музеите и галериите – онези, които все още бяха отворени – и да стои пред картини, които щяха да променят възгледите ѝ за света. Но разбира се, това беше невъзможно, тъй като тя бе омъжена жена. А Жан-Пол не одобряваше фабричните работнички.

– Никоя порядъчна женска не би напуснала съпруга и дома си – казваше той, – само жените от най-долна класа. Неоомъжени и склонни да работят с мръсни чужденци. Курви.

Но когато пощата започна да наема жени, които да заменят мъжете, отишли на война, за Жан-Пол нямаше *проблем* съпругата му да работи там. Беше уважавана работа в града със скромна, но добре дошла заплата. Камий подозираше, че истинската причина за съгласието на Жан-Пол

беше, че му предоставяше възможност да се сприятели със семейство Дюмон, началника на пощата и съпругата му, които бяха видни граждани на Ноайел.

Преди северната железопътна линия да стане толкова натоварена и Жан-Пол да започне да отсъства постоянно, той обичаше да посещава пощата на затваряне, когато Камий оправяше задните стаички, привидно за да я прибере вкъщи, но всъщност защото искаше да пообщува със семейство Дюмон. Жан-Пол и мосю Дюмон говореха за войната, за цената на храната, а обикновено и за проблемите, предизвикани в градчето им от чужденците. Там бяха разквартирувани британски, канадски и австралийски войници. Освен това имаше и китайски работници. По принцип Жан-Пол не обичаше чужденците, дори бежанците от съседна Белгия, а китайците определено бяха чужденци. Той мърмореше, когато видеше във вестника снимки на бригадите, пристигащи в Марсилия от Индокитай, сводки за британските войници и индийските сикхи, маршируващи през Франция на път за фронта. Но поне те бяха войници.

– Едно е да доведем войници от колониите си, за да ни помогнат да се бием, дори да са само някакви си дребни ориенталци – казваше, – но тези китайци няма да се бият за нас. Само копаят и мъкнат. Друго не правят.

– Копаят окопи, зареждат бензин в танковете и превозните средства, поправят пътищата и релсите след въздушни атаки. Машината на войната има много части, Жан-Пол – отвърщаше мосю Дюмон. – Наполеон беше блестящ тактик, защото разбираше логистиката на снабдяването на армията. Би могъл да управлява модерна пощенска система.

Мосю Дюмон обичаше да изтъква пощата като модел на ефективността.

Той продължаваше да мърмори още малко, напомняше на публиката си, че използването на китайски работници за ръчната работа, свързана с войната, освобождава

повече французи и британци, които да се бият. Че съюзниците не биха внесли работници от толкова далеч, и то при такива разходи, освен ако не се нуждаеха отчаяно от работна ръка. Работна ръка, която да товари и разтоварва корабите и складовете за провизии, да оре и засажда нивите, така че фермите все пак да произвеждат пшеница за хляб, да работи в оръжейните заводи, за да има муниции за танковете и оръдията.

Но въпреки че Жан-Пол не обичаше китайците, нямаше проблем да изкарва пари от тях. Когато разбра, че китайците обичали да купуват западни дрехи, той прерови гардероба в стаята на бащата на Камий, после отиде в лагера в деня, в който изплащаха заплатите, с торба, пълна с дрехите на покойния ѝ баща.

– Тъпите *жълтурковци* ми платиха колкото им поисках – похвали се той. – Толкова много от тях искаха тези стари дрехи, че почти не се пазариха.

След няколко дни Камий видя висок китаец да се разхожда по главната улица в Ноайел и да оправя с ръка реверите на познат елек. Раздразнението я напусна, когато забеляза колко внимателно докосва мъжът брокатената предница и месинговите копчета, а гордостта и удоволствието, изписани на лицето му, бяха очевидни. Жан-Пол сви рамене, когато тя му посочи мъжа, носещ елека, който той бе продал зад гърба ѝ.

– Като децата са – каза презрително той. – Обличат се в нашите дрехи и слагат всичко по грешен начин. Закопчал го е върху тази смешна туника.

– Но ти си този, който му го е продал – каза тя, почти шепнейки.

Намръщи се, когато пръстите му стиснаха ръката ѝ. После Жан-Пол отпусна хватката си, за да се поклони на възрастната двойка, която ги подминаваше. Кметът, мосю Етиен Гурлен, и мадам Гурлен.

КАМИЙ ПОКЛАТИ ГЛАВА ПРИ този спомен.

Приключи със сортирането на пощата в четири торби и ги остави на пода до задната врата, за да ги вземе Емил. Сложи изсушен морков от мазето си върху торбите, малка почерпка за магарето, което караше каручката за доставяне на пощата.

Не, помисли си тя, Жан-Пол нямаше проблем да взема пари от китайците.

И щеше да я убие, ако някога разбере, че е влюбена в един от тях.